

Viety kūrimas (angl. placemaking) – tai tokia planavimo strategija, kuomet, bendradarbiaujant su gyventojais, įgyvendinami nebrangiai kainuojantys, žmonių poreikius tenkinantys ir greitai įvedami pokyčiai, viešosiose erdvėse skatinantys aktyvų socialinį gyvenimą. Ši strategija itin tinka Darnaus judumo mieste planuose (DJMP) numatytų tikslų įgyvendinimui. Visuomenės įtraukimo filosofija puikiai dera su DJMP principais, o taikant lengvesnius, greitesnius ir pigesnius metodus pokyčius galima įgyvendinti labai greitai, todėl lengva pademonstruoti norimus rezultatus ir sulaukti papildomo visuomenės pritarimo ateityje planuojamiems projektams

Problemos aprašymas

Pristačius Darnaus judumo mieste planą (DJMP), visuomenė su juo ima sieti daug lūkesčių. Planai dažniausiai yra pristatomi viešuose renginiuose, kuriuose dalyvauja valdžios institucijų ir žiniasklaidos atstovai. Juose pristatomi ambicingi tikslai ir ateities vizijos, sudaryti pagal gyventojų išsakytus poreikius.

Vis dėlto, plano įgyvendinimas dažnai baigiasi nusivylimu. Nepaisant strateginio planų pobūdžio, žmonės tikisi, kad rezultatus bus galima pamatyti labai greitai po DJMP pristatymo. Greitų pokyčių ypač tikisi tie gyventojai, kurie tiesiogiai dalyvavo DJMP kūrimo procese ir išsakė savo lūkesčius.

Viena priežasčių, kodėl pokyčiai nėra įgyvendinami greitai, dažniausiai būna riboti finansiniai ištekliai. Kadangi biudžeto lėšų panaudojimas yra planuojamas prioritetų tvarka, miestų pertvarkymo priemonės dažniausiai yra paliekamos vėlesniems laikams, nors jų įgyvendinimas tiesiogiai susijęs su gyventojų gyvenimo kokybe ir DJMP tikslų įgyvendinimu. Be to, dažnai yra pasiteisinama, jog nebuvo pasiekta vieninga, brangiai kainuojančių intervencijos priemonių taikymui būtina, nuomonė.

Todėl, viety kūrimas gali būti veiksminga strategija, leidžianti išvengti tokių situacijų, ypač kai pokyčiams viešosiose erdvėse yra naudojamas taip vadinamas lengvesnių, greitesnių ir pigesnių (LGP) priemonių požiūris

Kaip tai veikia?

Viety kūrimas – tai tokia planavimo strategija, kuomet, bendradarbiaujant su gyventojais, įgyvendinami nebrangiai kainuojantys, žmonių poreikius tenkinantys ir greitai įvedami pokyčiai.

Viety kūrimo požiūris yra pagrįstas bendruomenės dalyvavimo principu, todėl skatina stebėti, išklausti ir sužinoti tam tikra vieta besinaudojančių žmonių poreikius bei lūkesčius. Tuomet, žmonės yra skatinami dirbti kartu ir iš naujo įsivaizduoti bei atrasti viešąsias erdves. Kadangi tai yra į praktiką orientuotas požiūris, natūralu, kad sekančiame žingsnyje bandoma šią bendrai priimtą viziją įgyvendinti.

Šiam tikslui gali būti naudojamos įvairios strategijos. Pastaruoju metu, „LGP požiūris“ tapo itin populiarus, kadangi juo remiantis pokyčiai gali būti įgyvendinti palyginus greitai, o jų nauja yra pastebima iš karto. LGP sutrumpa yra nusakomi pagrindiniai šio požiūrio principai:

- **LENGVUMAS:** nesiremiama materialiosios infrastruktūros priemonėmis. Esamai erdvei pakeisti naudojamas ženklavimas, tapyba, lengvai pašalinami baldai ir kitos lengvos medžiagos.
- **GREITUMAS:** projektai gali būti įgyvendinti labai greitai, minimaliai sutrikdant miesto gyvenimą.
- **PIGUMAS:** palyginus su tradiciniais urbanistikos projektais, reikia kur kas mažiau ekonominių išteklių (tiek finansinių, tiek žmogiškųjų).

Šį sąrašą galima papildyti ir kitais vietų kūrimo požiūriui taikytiniais principais:

- **KŪRYBINGUMAS:** skatinti naujas ir kūrybiškas, tiek gatvių elementų, tiek viešojoje erdvėje planuojamų veiklų, idėjas.
- **LYGIAVERTIŠKUMAS:** skatinti subalansuotą miesto erdvių pasiskirstymą ir jas leisti naudoti veikloms, kurios anksčiau buvo apleistos.
- **SOCIALIZACIJA:** tiek visuomenės įtraukimo į kūrimo procesą prasme, tiek socialinės veiklos „gražinimo“ į viešąsias erdves prasme.

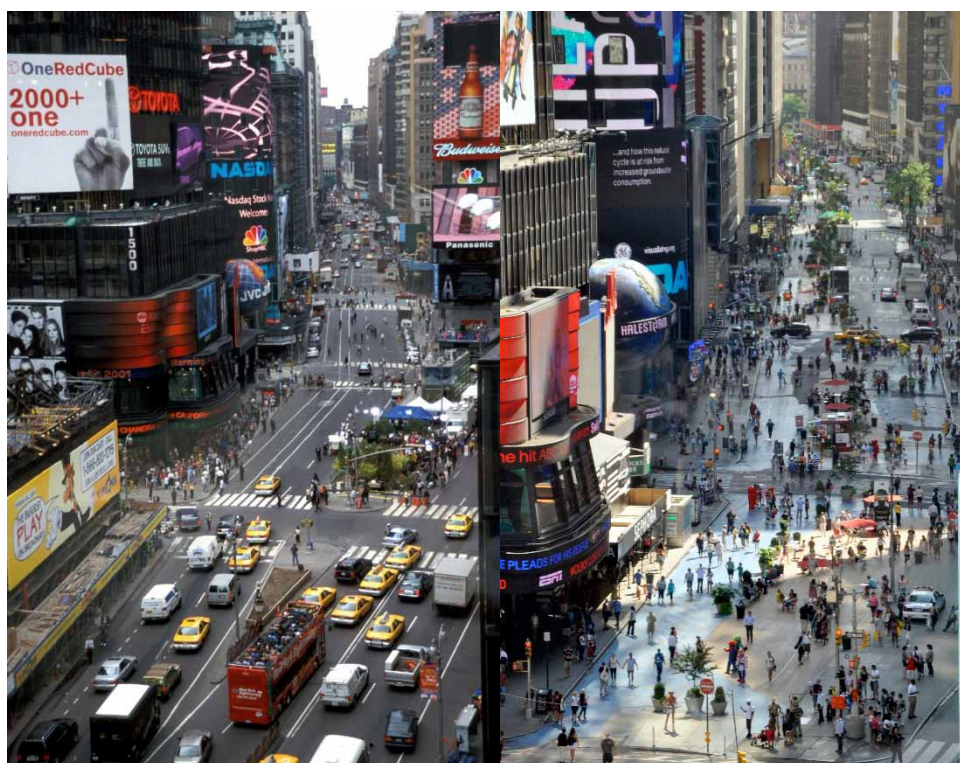
Iš esmės, ši sąvoka nėra nauja. Ji sukurta pagal 1960-ųjų pabaigoje ir 1970-aisiais dirbusios Jane Jacobs ir kitų miesto planuotojų išsakytą idėją, jog gatvės turi priklausyti gyventojams, o miestai turi būti planuojami taip, kad skatintų socialinę veiklą. Tuo metu daugybė projektų rėmėsi šiomis idėjomis. Nuo „gyvos gatvės“ (oland. *woonerf*) iki „bendrų erdvių“ – planuojant viešąsias erdves, dauguma iniciatyvų rėmėsi šiuo požiūriu.

Šiuo metu, šiame požiūryje yra taikoma naujovė – naudojami neilgalaikiai ir mažai kainuojantys metodai, pabrėžiantys vietų kūrimo, kaip transformacijos proceso o ne galutinio rezultato, esmę. Taip pat pastebima, jog remiantis šiuo požiūriu, galima įgyvendinti ir didelio masto pokyčius pagrindinėse miesto erdvėse, pavyzdžiui Niujorko centre, kuriose iki tol buvo įmanomi tik dideli infrastruktūros projektai.

Privalumai arba kodėl tai naudinga?

Priešingai nei tradiciniams urbanistikos projektams, LGP projektams nereikalingos tokios didelės laiko ir finansinės sąnaudos. Be to, juos yra lengva pakeisti ar netgi sustabdyti. Todėl itin palengvėja jų planavimo procesas:

- Sustabdomas pasipriešinimas pokyčiams: kadangi projektai yra lengvi ir neilgalaikiai, galima kur kas lengviau eksperimentuoti. Projektus įvardinus „bandomaisiais“, galima lengvai įgyvendinti įvairias idėjas, jas pakeisti ar netgi sustabdyti, jei nesulaukiama pakankamai pritarimo. Tokiu būdu sumažinamos pokyčių bijančių žmonių baimės.

Brodvėjus Taimso aikštėje, JAV (Šaltinis: www.pps.org).

- Pritarimas pasiekiamas bandymų ir klaidų keliu: visuomenės pritarimą tradiciniams projektams bandoma gauti prieš pradėdant juos įgyvendinti – gyventojai įtraukiami planuojant projektą, kuomet dar nėra aiškūs konkretus jo turinys. Todėl dažnai būna itin sunku pakeisti išankstines nuomones. Kita vertus, vietų kūrimo projektų įgyvendinimui nereikia išankstinio pritarimo, o LGP priemonės gali būti išbandomos, tobulinamos ar pakeičiamos dalyvavimo proceso metu. Todėl, sutarimas yra vienas šio proceso rezultatų, o sprendimai priimami išbandžius įvairias priemones.
- Patvirtinamas priimtų sprendimų veiksmingumas: planuojant tradicinius projektus, būtina nurodyti ne tik numatomą projektų poveikį, bet ir numatyti tikėtiną visuomenės pritarimą būsimiems pokyčiams. Todėl brangūs sprendimai itin dažnai turi pasikliauti labai netiksliais prognozėmis. LGP projektuose pokyčius ir priimtus sprendimus galima įvertinti remiantis tikroviškais gyvenimo situacijomis.
- Skatinamas visuomenės dalyvavimas: labai dažnai, pokyčių įgyvendinimas sukelia ginčus visuomenėje. Net jeigu būna numatyti visuomenę įtraukiantys procesai, labai dažnai jais nepasiekiamos visos suinteresuotos šalys. Remiantis LGP požiūriu, visuomenės dalyvavimas nesibaigia pradėjus įgyvendinti pokyčius, todėl įtraukiami platesni visuomenės sluoksniai. Galutinis pritarimas siūlomoms sprendimams ar jų kaita ir netgi sustabdymas visada priklauso nuo įtrauktų visuomenės grupių.

Trūkumai ir pavojai

Visų pirma, reikia pabrėžti, kad LGP požiūriu negalima pritaikyti visiems projektams. Vis dar yra situacijų, kuomet didelio masto infrastruktūros projektai yra būtini, todėl juose taikyti šį požiūrį būtų klaidinga.

Nors šis požiūris yra lengvai pritaikomas įvairiose situacijose, tai nereiškia, kad projektai gali būti parengiami bent kaip, tikintis, kad

juos bus galima pakeisti įgyvendinimo metu. Kadangi vietų kūrimas yra pagrįstas nemotorizuoto transporto skatinimu viešosiose erdvėse, projektuose turėtų būti skiriama pakankamai dėmesio šio eismo reguliavimui ir priemonėms, didinančioms eismo saugumą.

Taip pat, mažas šių projektų biudžetas gali lemti žemą kokybę, o nepatrauklus erdvių dizainas ir prastos naudojamos medžiagos gali iššaukti visuomenės nepasitenkinimą prastai įgyvendinama politikos priemone.

Galiausiai, pagrindinis vietų kūrimo tikslas – socialinio gyvenimo gražinimas į viešąsias erdves. Todėl, norint sukurti kuo geriausias sąlygas iniciatyvų įgyvendinimui, turi būti skiriamas dėmesys ir toms politikos sritims, kurios reguliuoja socialinį gyvenimą (gyvenamųjų namų statybą, komercinę veiklą ir pan.).

Teisinis pagrindas

Vietų kūrimo proceso įgyvendinimui nebūtinai nauji teisiniai aktai, tačiau jis yra glaudžiai susijęs su miesto planavimu, taip pat eismo ir prieinamumo valdymu bei saugaus eismo taisyklėmis. Esami teisiniai potvarkiai turi lemiamą įtaką viešųjų erdvių pertvarkymui.

Nepaisant to, taip pat galima sukurti specialias teises normas, kurios skatintų tokių iniciatyvų kūrimą (pavyzdžiui, privalomo biudžeto, skirto dalyvavimo veikloms, sudarymas arba minimalūs visuomenės dalyvavimo reikalavimai miesto planavimo projektuose). Norint įvesti tokias taisykles, būtinas vietos valdžios atvirumas ir lankstumas.

Miesto politikos pasiūlymai

Sukurdami programas pagal kurias gyventojai ir organizacijos galėtų teikti naujus projektų pasiūlymus vietos valdžiai ir numatydami techninio pobūdžio gaires, miestai gali aktyviai skatinti šį požiūrį ir išlaikyti iš apačios į viršų principą. Puičiu to pavyzdžiu gali būti Niujorko aikštės programa.

Vietų kūrimo integracija San Diego-Bandera ašyje. SANTIAGO DE CHILE (šaltinis: www.okuplaza.org)

Už įgyvendinimą atsakingi miesto administracijos padaliniai

Vietų kūrimas – tai tikraja to žodžio prasme dalyvavimu pagrįstas procesas, nes bendruomenės dalyvavimas jame yra būtinas. Todėl, miesto administracija yra tik vienas šio proceso veikėjų ir netgi ne pats svarbiausias. Gyventojų lyderystė yra vienas svarbiausių šio požiūrio privalumų. Nepaisant to, viešosios administracijos institucijos gali šias iniciatyvas paskatinti, sukelti ar priešingai, jas stabdyti.

Remiantis darnaus judumo planavimo principais, vietų kūrimą turėtų prižiūrėti įvairių sričių specialistus apjungiančios miesto administracijos grupės, kuriose judumo ir miesto planavimo specialistai glaudžiai bendradarbiautų su kitais, pavyzdžiui, aplinkos apsaugos, sveikatos, miesto kraštovaizdžio, viešųjų darbų, socialinių reikalų, kultūros ir panašiais savivaldybės departamentais bei miesto gyventojais. Priimant miesto administracijos sprendimus, procese dalyvaujančių visuomenės grupių požiūris turėtų būti itin svarbus.

Gera ir bloga praktika (trumpi pavyzdžiai)

Vietų kūrimas tapo plačiai žinomas pasaulyje po didelio masto projektų Niujorke, vykdomų pagal Niujorko gatvių atgaivinimo kompaniją ir pakeitusių Niujorko viešąją erdvę, sėkmės. Įvairių vietovių, kuriose buvo įgyvendintos LGP priemonės ir ypač Taimso aikštės, nuotraukos daugelį žmonių paskatino iš naujo įvertinti viešųjų erdvių panaudojimą. Per kelis metus vietų kūrimas tapo augančia tendencija, o įvairių lygių LGP projektai ir principai tapo populiarūs įvairiose pasaulio dalyse. Interneto platformoje URB-I („Miesto idėjos“ angl. Urban Ideas) pateikiama išsami tokių projektų, įskaitant „prieš ir po“ situaciją iliustruojančias nuotraukas, duomenų bazė.

Be abejo, ne visi pavyzdžiai yra teigiami. Kai kurie projektai, pristatomi kaip vietų kūrimo sumanymai, nesilaiko pagrindinių jiems taikomų principų, nesulaukia pakankamai visuomenės palaikymo ir yra nutraukiami. Dažniausiai tai yra tie projektai, kuriuose nesilaikoma iš apačios į viršų principų ir kurie nėra vertinami kaip „kaimynų“ bendradarbiavimo projektai keičiant tam

tikras viešasis erdves. Taip pat pasitaiko tokių projektų, kuriuose vietos valdžios institucijos bando patekti į populiarių vietų kūrimo srautą ir teikia prioritetą LGP projektams, o ne anksčiau planuotoms platesnės apimties schemoms, tačiau sulaukia pasipriešinimo iš gyventojų, kurių poreikiai nėra pilnai patenkinami. Pagaliau, taip pat būna tokių atvejų, kuomet projektų įgyvendinimo teritorijose, kurios tikriausiai atrenkamos pagal konfliktų vengimo kriterijus, yra sunku sukurti norimą socialinį gyvenimą.

Igyvendinimo laikotarpis

LGP iniciatyvos, pagal apibrėžimą, yra trumpalaikės. Tačiau, šiuo atveju, tai reiškia, kad jų pagalba pokyčius esamoje viešųjų erdvių sistemoje galima įgyvendinti itin greitai. Kaip jau minėta, vietų kūrimas - tai procesas, kurio galutinis rezultatas bandymų ir klaidų keliu yra sukuriamas bendradarbiaujant su gyventojais. Todėl neįmanoma nuspėti kiek laiko turi praeiti, kol projektui bus vieningai pritarta ir jis taps ilgalaikiu.

Projekto kaina

LGP projektai sąlygiškai yra pigesni. Iš vienos pusės, lyginant su tradiciniais urbanistikos projektais, LGP projektams reikia mažiau finansinių

išteklų. Tačiau norint įvertinti jų pigumą, turime analizuoti konkrečios miesto administracijos turimą biudžetą ir šių projektų svarbą, lyginant su kitomis miesto politikos kryptimis, iš kurių šie pinigai būtų perskirstomi. Tai reiškia, kad nepaisant nedidelių išlaidų, LGP projektus būtina detaliai įvertinti, norint užtikrinti jų ekonomiškumą.

Neatsakyti klausimai

Pagrindinis su vietų kūrimu susijęs neatsakytas klausimas yra tai, ar šie pokyčiai bus nuolatiniai ir negrįžtamai pakeis miesto planavimo procesą, ar, priešingai, liks tik patrauklia ir veiksminga priemonė, kuria galima lengvai įgyvendinti politikos veiksmus sudėtingomis ekonominėmis sąlygomis ir juos panaikinti vos tik ekonominė situacija pagerėja.

Taip pat kyla klausimas kas turėtų prisiimti atsakomybę, pavyzdžiui, įvykus nelaimingam atsitikimui vietų kūrimo teritorijoje. Iš vienos pusės, kadangi tai yra viešoji erdvė, galutinė atsakomybė turėtų tekti savivaldybei. Tačiau remiantis vietų kūrimo požiūriu, pagal kurį bendrai sukurtos erdvės priklauso visiems, kyla neaiškumų dėl teisinės atsakomybės apibrėžties.

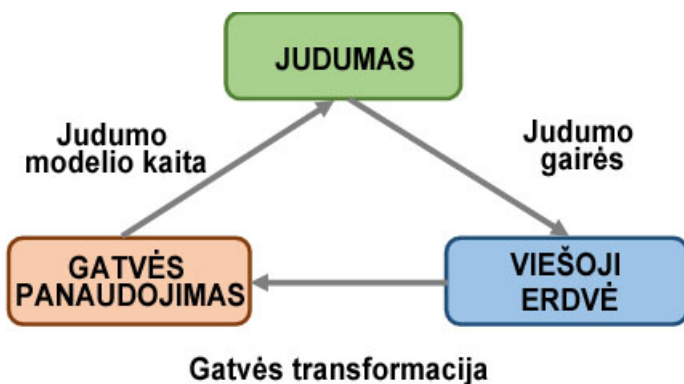

Universiteto gatvė, Sietle, JAV
(Šaltinis: www.urb-i.com)

Kaip inovacija dera su DJMP?

Vietų kūrimas itin tinka DJMP numatytų tikslų įgyvendinimui. Visuomenės įtraukimo filosofija puikiai dera su DJMP principais, o taikant lengvesnius, greitesnius ir pigesnius metodus pokyčius galima įgyvendinti labai greitai, todėl lengva pademonstruoti norimus rezultatus ir sulaukti papildomo visuomenės pritarimo ateityje planuojamiems projektams. To galima pasiekti, jei per trumpą laiką sukuriama teigiamų pokyčių ciklas:

- i. DJMP nustatomos naujos judumo gairės, kuriomis siekiama sumažinti motorizuoto transporto (ypač automobilių) eismą ir paskatinti perėjimą prie kitų transporto priemonių.
- ii. Judumo gairėse numatomi viešųjų erdvių pokyčiai, kurie, LGP priemonių dėka, gali būti greitai įgyvendinami.
- iii. Gatvės panaudojimas greitai pasikeičia: atsiranda naujų vartotojų (daugiau pėsčiųjų ir dviratininkų) ir naujų panaudojimo būdų (kuriami nauja ekonominė veikla, nauji visuomenės bendravimo būdai ir pan.)
- iv. Naujas gatvės panaudojimas sustiprina naują judumo modelį ir paskatina tolesnę jo plėtrą

Nuorodos ir internetiniai puslapiai

Niuorko aikštės programa: www.nyc.gov/html/dot/html/pedestrians/nyc-plaza-program.shtml

OKUPLAZA: www.okuplaza.org

Viešųjų erdvių projektas: www.pps.org

Sanz, a.; Montes, M.; Kisters, C. and E. Bolibar, I. (2016) "Denontzako kaleak. guía para actuaciones de mejora peatonal y ciclista novedosas y/o de coste reducido" Udalsarea 21 (www.gea21.com/publicaciones/denontzako_kaleak._guia_para_actuaciones_de_mejora_peatonal_y_ciclista_novedosas_y/o_de_coste_reducido)

SUTP (2017) "Webinar on tactical Urbanism: Wrap-Up and further resources" <http://sutp.org/en/news-reader/webinar-on-tactical-urbanism-wrap-up-and-further-resources.html>

URB-I: www.urb-i.com

Xarxa mobal: www.xarxamobal.diba.cat

Autorius

Miguel Mateos Arribas

GRUPO DE ESTUDIOS Y ALTERNATIVAS 21 (GEA21) - Puerta del Sol 13; 5º-5

Internetinis puslapis: www.gea21.com

El.pašta: gea21@gea21.com

mmateos@gea21.com

www.sump-network.eu

AUTORINĖS TEISĖS: Autoriai yra tiesiogiai atsakingi už visą šiaime leidinyje pateiktą informaciją. Leidinys nebūtinai atitinka Europos Sąjungos institucijų nuomonę. Europos Komisija neatsako už čia pateiktos informacijos panaudojimą. Grafinė medžiaga buvo pateikta projekto partnerių (nebent yra nurodyta kitaip) ir yra gautas leidimas ją spausdinti šiame leidinyje.

CIVITAS PROSPERITY yra finansuojama iš Europos Sąjungos mokslinių tyrimų ir inovacijų programos „Horizontas 2020“ pagal dotacijos susitarimą Nr. 690636.

